

Blogis pasakose, ir kaip jį galima įveikti

Marie-Louise von FRANZ

Norėčiau aptarti vieną norvegų pasaką – „Milžinas, kuris neturėjo širdies“. Tai bus mūsų pirmas „šaltojo“ blogio pavyzdys.

Milžinas, kuris neturėjo širdies

Kartą buvo karalius, kuris turėjo septynis sūnus. Jis taip labai juos mylėjo, kad niekuomet nenorėjo skirtis su jais visais iškart. Todėl kai jie paaugo, šešis jis pasiuntė susirasti sau žmonas, o jaunėlį pasiliko prie savęs. Kitiems šešioms jis pasakė, kad tie parvestų žmoną ir jaunėliui. Aprenkę savo šešis sūnus pačiais gražiausiais rūbais, ir kiekvienas prieš išvykdamas dar gavo po gerą žirgą ir daug pinigų. Jie apsilankė daugelyje dvarų ir apžiūrėjo daugybę princesių, kol galiausiai atkako pas karalių, kuris turėjo šešias dukteris. Tokių dailių šešių princesių jie dar nebuvo matę. Taigi kiekvienas paėmė po vieną ir visiškai užmiršo apie nuotaką savo broliui, taip buvo įsimylėję savašias.

Nukakę jau geroką kelio galą namo, jie pasiekė uolą, kurioje gyveno milžinai. Vienas milžinas išėjo laukan ir, vos pažvelgęs į juos, visus pavertė akmeniu, kartu ir karalaitis, ir princeses. Namuose karalius laukė laukė savo šešių sūnų, bet taip ir nesulaukė. Jis labai nuliūdo ir galvojo, kad jau niekad nebebus laimingas.

– Jei neturėčiau tavęs, – sakė jis jaunėliui, – pats save pribaugčiau, taip man liūdna, praradus tavo brolius!

– Ak, – atsiliepė jaunėlis, – jau kuris laikas galvoju prašyti tavęs leidimo eiti jų ieškoti!

– Ne, nieku gyvu! Aš nenoriu dar ir tavęs prarasti, – atkirto karalius.

Tačiau berniukas maldavo taip atkakliai, kad karalius galiausiai nusileido ir leido jam eiti. Jis beturėjo tik seną paliegusį kuiną ir jokių pinigų, todėl jaunėliui nieko daugiau ir neteko. Bet vaikinui tai buvo nė motais, jis tik stryktelėjo ant arklio ir atsiveikino su tėvu, žadėdamas būtinai sugrįžti ir parsivesti su savimi kitus šešis brolius.

Po kurio laiko jis sutiko varną, kuris negalėjo paskristi, o tik plakė sparnais ir buvo labai išbadėjęs. Tas paprašė ko nors valgyti, ir karaliaus sūnus pasakė, kad nors pats neturįs daug maisto, bet tikrai pasidalinsias su juo, ir davė jam šiek tiek iš to, ką turėjo.

Kiek vėliau jis priėjo upės vagą. Dumble gulėjo didelė laiša ir niekaip nebegalėjo pasiekti vandens. Sūnus nustūmė žuvį atgal į vandenį. Ir varnas, ir laiša atsidėkodami pažadėjo jam savo pagalbą, o tas abiems atsakė nesitikįs jų pagalbos jam prireiksiant. Tada, ilgai ilgai jojęs, jis dar sutiko vilką, kuris gulėjo vidury kelio ir maldavo atiduoti jam suėsti arklį, nes jis esąs mirtinai alkanas, dvejus metus nieko neėdęs. Karalaitis atsakė, jog labai atsiprašo, bet pirma jis sutikęs varną, kuriam turėjo atiduoti savo maistą, paskui laišą, kuriai turėjo padėti pasiekti vandenį, o dabar dar tu, sako, nori suėsti mano arklį! Tačiau vilkas nesiliovė prašęs ir pažadėjo vėliau jam pagelbėti – karaliaus sūnus esą galėsias joti ant jo. Karalaitis atsakė nemanąs, kad vilkas jam galėtų labai padėti, bet arklį atidavė.

Vilkui surijus arklį, karalaitis pažaboję vilką, o tas tapo toks stiprus, kad galėjo nešti karalaitį nepaprastai greitai. Vilkas pasakė galįs nunešti karalaitį į milžinų dvarą. Ten jis parodė jam paverstus į akmenį jo šešis brolius su jų princesėmis ir duris, pro kurias reikia įeiti vidun. Tačiau tas atsakė vidun nė už ką neisias, nes milžinas jį užmuš.

– O ne, – tarė vilkas, – viduje tu rasi dailiausią princesę, kuri tau ir patars, kaip nugalėti milžiną. Tiesiog daryk, ką ji tau lieps.

Taigi karalaitis, nors ir labai bijodamas, įžengė pro duris. Milžinas tuomet kaip tik buvo išėjęs, o viename iš kambarių sėdėjo princesė. Ji tarė:

– Tepadedu tau Dievas, kaip gi tu čia patekai? Milžinas užmuš tave, o jo niekas negali užmušti, nes jis neturi savyje širdies.

– Taip, – atsakė karalaitis, – bet jeigu jau aš čia, tai pamėginsiu išgelbėti savo brolius.

– Gerai, – tarė princesė, – pažiūrėsime, ką galime padaryti. Dabar tu turi pasislėpti po lova ir atidžiai klausytis, ką pasakys milžinas, bet pats neišleisk nė garso!

Taigi karalaitis palindo po lova, ir vos tik spėjo palįsti, kai sugrįžo milžinas.

– O, užuodžiu krikščionių! – pasakė tas.

– Gali būti, – atsakė princesė. – Praskrido varnas ir ėmė žmogaus kaulą pro kamina, tai jį turbūt ir užuodi.

Atėjus vakarui ir jiems sugulus į lovą, princesė pasakė, kad jau seniai norinti paklausti jį vieno dalyko, bet neturinti drąsos.

- Kokio gi?
- Norėčiau žinoti, kur yra tavo širdis?
- O, tau neturėtų tai rūpėti, bet ji guli po namų slenkščiu.
- Ak štai kuri ji! – pagalvojo karalaitis po lova.

Kitą rytą anksti milžinas vėl išėjo, o tie du suskubo ieškoti paslėptos širdies. Tačiau kad ir kaip ilgai jie kasė, širdies ten nebuvo.

- Šįkart jis mus apgavo, – pasakė princesė, – bet palaukime.

Ji priskynė gražiausių gėlių, kokių tik galėjo rasti, ir apibarstė jomis slenkstį. Sugrįžus milžinui, vėl nutiko tas pat: jis pasakė užuodžias žmogieną, o princesė vėl išsisuko pasakodama apie praskridusį paukštį. Tačiau po kurio laiko tas paklausė, kas gi gėlėmis apibarstė slenkstį.

– Ak, – atsakė princesė, – aš taip tave myliu, kad papuošiau slenkstį, nes po juo guli tavo širdis.

- Nejaugi? – tarė milžinas. – Betgi ji visai ne ten!

Atsigulus į lovą, ji vėl paklausė milžino, kurgi tad yra jo širdis. Ji taip jį mylinti, kad būtinai turinti žinoti.

- Ką gi, – tarė milžinas, – ji indaujoje ant sienos.

Iš ryto vėl viskas pasikartojo. Širdies ten vėl nebuvo, ir vėl jie papuošė indaują gėlėmis bei vainikais. Ir trečią kartą milžinas pasakė užuodžias žmogų, o princesė išsisuko pasakojimu apie paukštį ir paaiškino, kodėl papuošė indaują. O milžinas paklausė, ar ji iš tikrųjų tokia kvaila, kad patikėjo čia esant jo širdį; ši yra ten, kur ji niekad nerasianti. Ji esanti toli toli saloje, kurioje stovi bažnyčia, toje bažnyčioje – šulinys, tame šuliny plaukioja antis, toje antyje – kiaušinis, o tame kiaušinyje ir yra jo širdis.

Kitą rytą milžinas vėl anksti išėjo, o karalaitis, atsiviekinęs su princese, sugrįžo pas vilką. Vilkiui jis pasakė, kad reikia keliauti milžino širdies. Vilkas liepė sėstis jam ant nugaros, o kai jie pasiekė jūrą, – su karalaičiu ant nugaros ją ir perplaukė. Ir taip jie pasiekė tą salą su bažnyčia. Tačiau bažnyčios raktas kabėjo taip aukštai ant bokšto, kad jie niekaip negalėjo jo pasiekti. Tada jie pasišaukė varną, kuris nukabino jiems raktą, ir jie įėjo bažnyčion, kur rado šulinį, kuriame plaukiojo antis, visai kaip sakė milžinas. Jie prisiviliojo antį ir pagavo, tačiau tą akimirka, kai karalaitis jau traukė ją iš vandens, ji įmetė kiaušinį į šulinį. Karalaitis jau nebežinojo, ką daryti, bet vilkas patarė jam pasišaukti lašišą, ir lašiša atnešė kiaušinį nuo šulinio dugno.

- Dabar, – tarė vilkas, – truputį spūstelk kiaušinį.

Ir kai jis spūstelėjo, milžinas suriko.

– Dar spūstelk, – pasakė vilkas. Ir kai karalaitis spūstelėjo, milžinas suvaitojo dar garsiau ir ėmė maldauti palikti jį gyvą, žadėdamas padaryti bet ką, ką tik karalaitis paliepsias, tik tegul nebespaudžia jo širdies.

– Pasakyk, – tarė vilkas, – kad jeigu jis akmeniu paverstus šešis brolius su jų princesėmis vėl atvers į žmones, tai tu jam dovanosi gyvenimą.

Taip tad trolis (kaip matome, tai tas pats, kas milžinas) atvertė šešis brolius ir jų nuotakas atgal į žmones.

- O dabar, – tarė vilkas, – sutraiškyk kiaušinį!

Karalaitis sutraiškė kiaušinį, ir milžinas gavo galą.

Pribaigę milžiną, septyni broliai su savo nuotakomis parėjo namo. Karalius buvo labai laimingas ir pasakė, kad gražiausia iš visų yra jaunėlio nuotaka, todėl ji turinti sėsti kartu su juo stalo gale. Ištiesas dienas jie džiaugsmingai puotavo, ir jeigu dar nebaigė, tai tebepuotauja iki šiol.¹

Pradedant dirbti su pasaka, visuomet pravartu peržvelgti veikėjus. Mūsų istorijos pradžioje tėra karalius ir jo septyni sūnūs: aštuoni vyrai ir nė vienos moters visame dvare. Karalienė per visą pasaką nepaminėta nėsyk, tad galime daryti prielaidą, kad jos nebėra gyvos.

Nenoriu leistis į detales, bet apskritai, Jungo terminais kalbant, aštuoni yra dvigubas ketvertas, žymintis vidinį visumą, psichinę pilnatvę. Taigi galime tarti, jog pačioje pradžioje jau turime viseto simbolį, kuriame tačiau trūksta moteriškojo prado. Kalbant praktiškai, tai galėtų reikšti, jog tie aštuoni vyrai simbolizuoja vyraujančią pasaulėžiūrą, galimas daiktas, vyraujančią religinę pasaulėžiūrą, kurioje realizuotas viseto principas, – kaip kad galėjo ir būti šios pasakos laikais, – tačiau tik vyriškuoju atžvilgiu, tik Logoso aspektu. Eroso, moteriškojo, animos aspekto – stinga. Tai pernelyg aukšto, tik vyrišku protu pasiekiamo viseto simbolis; tai vyriškąją psichikos sanklodą atitinkantis Paties² simbolis, kuris visiškai netinka moteriai. Čia kažkur slypi didelis nepakankamumas.

Kadangi priešas yra milžinas, o pasakos pabaigoje minima bažnyčia, galime daryti prielaidą, kad ši pasaka nėra senesnė nei krikščionybė Norvegijoje, taigi nei antrojo krikščioniškosios eros tūkstantmečio pradžia. Jau prieš tai skandinavų šalyse vyravo griežta vyriška religija bei atitinkama patriarchalinė visuomenės sankloda, ir naują krikščionišką pasaulėžiūrą jie priėmė grynai patriarchališkai, griežtai dvasiškai. Moteriškasis pradas pasiliko pirmąjį neišsivysčiusioje būklėje.

Šeši sūnūs išeina ieškoti moteriškojo prado, taip trūkstamo karaliaus dvare, ir parsivesti namo nuotakų. Jaunėlio karalius neišleidžia, bet reikalauja pasilikti namie. O šeši sūnūs, suradę nuotakas, prieina stačią uolą, kur gyvena milžinai, iš kurių vienas visus paverčia akmeniu.

Čia turime pasigilinti į milžino simboliką. Visų pirma, jis atstovauja pagonybės liekanoms, kurios tapo represuotos ir todėl pasitraukė į uolas. Milžinai germanų mitologijoje pasižymi nepaprasta jėga ir, šiaip jau, ypatingu bukumu. Daugybėje pasakojimų milžinus apmulkina paprastas žmogus, mažas žmogelis, nes viskas juose atiteko milžiniškam kūnui, ir nieko neliko smegenims. Tačiau senojoje, prieškrikščioniškoje šiaurės tautų mitologijoje milžinų būta ir labai protingų, taigi bukais juos iš esmės padarė kaip tik tai, kas, įvedus krikščionybę, tapo represuota. Milžinai pirmiausia yra atsakingi už orą, jie leidžia miglą, o kai kuriose šalyse esant perkūnijai iki šiol sakoma, jog tai milžinai padangių šalyse žaidžia kamuoliu arba ritinėja savo rutulius. Esama giauštinių milžinų, žaibo milžinų, milžinų, atsakingų už nuošliaužas bei kalnų riedulius ar griūvančias uolas. Kai milžinės skal-

bia, visą šalį aptraukia migla. Iš šių sąsajų matyti, kad jie žymi grubią, nepažabotą gamtos gaivalą, savo ruožtu – psichologinį dinamizmą, ypač emocinį, kuris yra galingesnis už žmogų. Taigi galime sieti juos su neįveikiamais emociniais impulsais, nugalinčiais žmogų tarsi tikri milžinai.

Milžino ryšį su emocija bei afektu praktiškai atskleidžia ir tai, kad apimtas emocijos žmogus linkęs perdėti: mes prikalbame ir priskaldome iš degtuko vežimą. Nereikšminga kito žmogaus pastaba ar šiaip kokia detalė virsta milžiniško masto tragedija, vos tik mus užvaldo emocijos. Emocija kaip tik ir yra tai, kas turi galios viską aplink padidinti. Apokrifinėje Senojo Testamento „Enocho knygoje“ pasakojama apie milžinus, kurie užsigeidė žmonių moterų (Pr 6, 4) ir sangulavo su jomis, taip paleisdami pasaulin viską naikinančius pusmilžinius, kurie sugriovė, ką tik rado ant žemės. Jungas viename iš savo komentarų interpretavo tai kaip pernelyg staigų sąmonės turinių išiveržimą į kolektyvinės sąmonės valdas.

Germanų mitologijoje milžinai yra tarpinės būtybės tarp dievų ir žmonių. Daugelyje viso pasaulio kosmogoninių mitų milžinai sutveriami anksčiau už žmogų ir atspindi priešlaikinį, nesėkmingą dievų bandymą sukurti žmones. Tik po to ateina žmonių karta, kuri, taip bent jau atrodo, yra kiek sėkmingesnis kūrinys.

Kai kuriuose šiaurės tautų mitų variantuose milžinai, priešingai, sutveriami netgi anksčiau už pačius dievus. Tai visų seniausių būtybės pasaulyje. Šiauriečių mitologijoje esama ledo ir ugnies milžinų. Čia milžinas vėlgi gali būti siejamas su atitinkamais emocijų simboliais: viena vertus, ugnis, užsidegimas, būtent emocingumas; kita vertus, ledas, visiška priešingybė, kuri tačiau irgi žymi tą patį. Tik itin, perdėm emocijingi žmonės gali būti tokie siaubingai šalti kaip ledas. Ledas simbolizuoja emocinės būsenos persilaužimo tašką, kai ji užlūžta šaltumu, arba rigidiškumu. Ko gero, kiekvienas yra patyręs, kad žmogų gali apimti karštas pyktis. Tačiau jam intensyvėjant, vieną akimirką jausmai iš viso nutrūksta, apleidžia, ir žmogus iš pykčio tampa šaltas kaip ledas, sustingęs ir užkietėjęs. Užuoat reagavęs karštomis emocijomis, jis iš pykčio – arba dėl kokio sukrėtimo, arba dėl kokios nors kitos pradinės emocijos – suakmenėja. Jam iš tikrųjų atšąla rankos, krečia drebulys, nes susitraukė visi kraujo indai, ir užuoat parauđęs bei užsiplieskęs, žmogus užšąla. Ledas – tai tik dar vienas žingsnis, kai emocijos pasiekia kitą kraštutinumą. Taigi milžinams išties tinka viešpatauti ledo ir ugnies valdose, nes abi būklės yra nežmoniškos ir visiškai už pusiausvyros ribų.

Graikijoje tą patį vaidmenį atlieka titanai, Žemės vaikai, esantys toje pačioje padėtyje tarp dievų ir žmonių. Viduržemio mitologijoje jie atsakingi už žemės drebinimus. Vienas kaip tik tūno po Etna Sicilijoje; kaskart, kai tik jis pakruta, Etna vėl išsiveržia. Čia vėl turime ryšį su nepažabota emocija prigimtimi, nes ugnikalnio išsiveržimas yra gerai žinomas destruktivaus emocinio protrūkio simbolis.

Atsižvelgdami į milžinų padėtį tarp dievų ir žmonių, ir pačių dievų vaizdinius mes interpretuojame kaip simbolius arba archetipinius įvaizdžius. Kitaip sakant, jais apsirėškia

archetipai – mūsų sąmonės ir, galimas daiktas, tiesiog višatos pamatinės struktūros. Mūsų psichikoje slypi siaubingo dinaminio krūvio branduoliai, ir kol jie pasireiškia kaip archetipiniai vaizdiniai, jie paklūsta atitinkamai tvarkai. Tarkim, kiekvienas dievas mitologijoje turi tam tikrą funkciją: jis valdo tam tikrą gyvenimo sritį ir iš žmogaus reikalauja laikytis atitinkamų elgesio taisyklių, aukojimų ir t. t. Taigi galima sakyti, jog archetipinis vaizdinys išreiškia tam tikrą tvarką, kurią kartu primeta žmogui. Politeistinės religijos dievai gali kovoti vienas su kitu, ir tuomet skirtingos gyvenimo tvarkos susikerta, tačiau kiekvienas atskirai paimtas archetipas vis dėlto atstovauja atitinkamam tvarkos aspektui.

Archetipiniam turiniui išskylant į žmogaus sąmonę gali nutikti taip, kad patiriamas vien tik emocinis krūvis, o jokia atitinkama tvarka neįsisąmoninama. Tai ir būtų milžinas. Žmogų užlieja milžiniškas jausmų, sužadintų archetipinio turinio krūvio, antplūdis, tačiau atitinkama jo tvarka, jo prasmingoji pusė lieka nesuvokta. Kaip tik todėl milžinai, radęsi tarp dievų ir žmonių, paprastai yra destruktivūs. Šiuo kampe pažvelgus suprantamas tampa ir jų buvimas, nes kiekvienas, patekęs afekto būsenon, savaime atbunka. Ko gero, iš patirties žinote, jog afekto būsenoje esatę pridirbę idiotiškiausių dalykų, kurių, sugebėdamas ramiai svarstyti, žmogus niekuomet nebūtum padaręs. Tačiau milžinai gali būti ir naudingi. Įkūnydami gryną emocinį libido, jeigu tik juos tebevaldo žmogaus protas, jie gali nuveikti didžiausius darbus. Visoje Europoje žinoma begalė viduramžių legendų, kuriose koks nors šventasis apmulkina galingą milžiną ir paverčia jį savo vergu. Tuomet milžinai – tarnaudami šventajam – pastato nuostabiausias bažnyčias bei koplyčias. Taigi vis tik milžiną pavyksta pajungti žmogaus protui, arba vėl integruoti į tam tikrą dvasios tvarką, jis suteikia mums milžiniškos, galingos bei vaisingos psichinės energijos.

Tai primena, ką Jungas dažnai pasakodavo jam nutikus rašant knygą „Psichologiniai tipai“. Kaip jo sakoma pratarėje, jis konsultavosi jam rūpimais klausimais su vienu draugu ir surinko savo knygai neapsakomą galybę istorinės medžiagos, o tada jau norėjo pradėti rašyti, jausdamas, kad laikas peržengti vien tik medžiagos kaupimo stadiją. Jis norėjo rašyti aiškiu, logiškai tvarkingu stiliumi, turėdamas galvoje kažką panašaus į Descartes'o *Le Discours de la méthode*, tačiau niekaip nesugebėjo, nes šis intelekto instrumentas buvo pernelyg rafinuotas, kad pajėgtų susidoroti su tokia gausybe medžiagos. Susidūręs su tokia kliūtimi jis kartą susapnavo, kad štai prie pat uosto įstrigo didžiulis laivas, prikrautas neapsakomų gėrybių, ir kad reikia kažkaip šitą laivą įvilkti į uostą, o gėrybes išdalinti žmonėms. Tačiau prie didžiulio laivo pirmagalio buvo pririštas elegantiškas baltas arabų veislės žirgas, grakštus ir jautrus gyvulys, iš kurio štai tikimasi, kad jis įvilks laivą į uostą. Šis žirgas, žinoma, tokiam darbui visiškai netiko. Tada pro minią prasibrovė stambus raudongalvis, raudonbarzdis milžinas, išstumė visus į šalis, čiuo kirvį, nudobė baltąjį žirgą, o tada griebė virvę ir įvilko laivą uostan vienu įkvėpimu. Taip Jungas suprato, kad jis privalo

rašyti su visu tuo emociniu užsidegimu, kurį jis jautė tiems dalykams, o ne „joti ant balto žirgo“. Tada jį pagavo toks milžiniškas darbinis įkvėpimas, tokia emocija, kad jis parašė visą knygą praktiškai vienu prisėdimu, kasryt keldamasis trečią valandą.

Iš čia matyti, kad jeigu milžinas bendradarbiauja, jeigu jis nėra autonomiškas, tai – kaip tik tas libido, toji energija, kuri įgalina žmogų atlikti ką nors antgamtiška, padaryti ką nors tokio, ko žmogus normalioje psichikos būsenoje neišdrįstų nė imtis. Galima sakyti, jog kažkiek šios ekstatiškos emocijos ar pakilimo, šito herojiško entuziazmo, norint ko nors pasiekti, būtinai reikia, ir tai kaip tik yra milžinas, kai jis bendradarbiauja su žmogaus sąmone. Tačiau kai jis nutrūksta nuo grandinės, tai pridaro atitinkamo masto žalos, apie kurią kalbėjome aukščiau.

Mūsų pasakoje milžinas tik išlenda iš už uolos ir be mažiausių skrupulų – susidaro įspūdis, jog tiesiog iš gryno blo-gumo – paverčia akmeniui šešis karalaičius ir jų nuotakas, taigi jie nebegali grįžti namo. Suakmenėti – tai dar vienas žingsnis toliau nei pavirsti į ledą. Jei emocija pasidaro pernelyg didelė, žmogus atšąla, o jeigu ji pakyla dar keletu laipsnių, jis pavirsta akmeniu. Psichiatrijos terminais kalbant, tai atitinka katatoniją. Galima būtų pasakyti, jog katatonijos būklėje esantį pacientą paverė akmeniui sąmoninės emocijos. Iš šios būklės išeinant, pirmoji stadija yra šaltumas, kurį lydi baisus emocinis protrūkis. Norint išnarplioti tokį tragišką atvejį, tenka pereiti visas stadijas iki pat suakmenėjimo. Graikų mitologijoje medūza Gorgona yra tokio siaubingo gyvatėmis apžėlusio veido bei galvos, kad paverčia akmeniui kiekvieną vos ją pamačiusį didvyrį. Persėjas ją užmušė nepažvelgdamas tiesiai, bet stebėdamas ją per veidrodį. Tarp savęs ir emocinio šoko, kurį jis būtų patyręs žiūrėdamas tiesiai, jam teko įterpti objektyvią refleksiją.³ Mūsų karalaičiai tokios išminties stokoja. Jie pažvelgia į milžiną tiesiai ir pavirsta akmeniui.

Taip pat jie pamiršta parvesti nuotaką jaunėliui. Kita vertus, jeigu nebūtų pamiršę, tai toji irgi būtų suakmenėjusi. Tuomet jaunėlis nebūtų sutikęs savo princesės, taigi, kaip pasirodo, šis aplaidumas ne toks jau blogas. Bet apskritai jie demonstruoja siaubingai naivų egoizmą. Jie paprasčiausiai pasiima sau nuotakas ir pamiršta visa kita, o tai, t. y. refleksijos bei susimąstymo stoka, kaip tik ir veda į milžino spąstus.

Jaunėliui norint eiti ieškoti savo brolių, bėra likęs vienas varganas, pasigailėtinas kuinas, ir vis dėlto karalaitis leidžiasi žygin. Tai turi prasmės: ne taip gaila, kai vėliau tenka atiduoti jį suėsti vilkui, arklį pakeičiant vilku. Jeigu pažvelgsime į tai psichologiškai, pamatysime, jog karaliui, kuris išreiškia dominuojantį kolektyvinės sąmonės turinį, visai nedaug beliko instinktų energijos. Jis prarado žoną, ko gero, jau seniai, taip pat savo šešis sūnus, ir šeši jo žirgai nebegyvi. Karaliaus dvare grėsmingai senka vitalinės jėgos, o tai savaime sustiprina sąmoninių galių pozicijas.

Taigi jaunėlis išjoja gerokai smukusios sielos būklės, toli gražu nesijausdamas einąs atlikti didelio žygdarbio ir anaip-

tol neužsimojęs viską greitai sutvarkyti, kaip koks didvyris. Nuo pat pradžių tikroji bėda buvo vyriškumo perteklius, todėl ir didvyriškumas būtų klaida: tai vėlgi būtų ėjimas išvien su vyraujančia nuostata, vyriškumu paminant instinktus bei meilę, taigi moteriškąjį pradą. Teturėdamas tokį varganą kuiną, kuris iš pat pradžių atima did-vyriškos laikysenos galimybę, jaunėlis savo ruožtu turi daugiau šansų. Tada jis sutinka beviltiškai išalkusį varną ir pamaitina jį iš tų nedidelių atsargų, kurias pats turi.

Varnas Europos mitologijose paprastai yra pasiuntinys tarp vyraujančio dievo ir žmonių. Šiaurės germanų mitologijoje tai būtų tarsi du Votano varnai, Huginas ir Muninas, tupintys ant dešiniojo ir kairiojo Votano pečių ir pranešantys jam apie viską, kas dedasi pasaulyje. Galėtume tarti, kad jie atstoja Votano ESP, t. y. jo ekstrastensorinę percepciją, arba visąžinystę, absoliučią informaciją apie viską, kas vyksta. Varnai, regis, visuomet žino, kur ir kada atsiras maitos bei lavonų jiems palesti. Ankstesniais laikais jie buvo nuolatiniai kariuomenių palydovai, tikėdamiesi rasti sau maisto. Jie buvo Votano pranašai, ir jų skrydžio kryptis pranašavo pergalę arba pralaimėjimą. Jie ne tik kad pranešdavo dievui, kas vyksta žemėje, bet jų ženklus išmanantis auguras iš varnų elgesio taip pat galėjo patirti dievo ketinimus.

Krikščioniškoje mitologijoje varnas vaidina dviprasmišką vaidmenį. Kai baigiantis Tvanui Nojus plūduriavo savo laive, visų pirma žemės ieškoti jis pasiuntė varną, tačiau varnas puolė lesti maitą ir pamiršo sugrįžti. Tada Nojus pasiuntė balandį, kuris jam parnešė žalią šakelę, iš kurios tasai suprato, kad jau iškilo sausuma. Iš to Bažnyčios tėvai viduramžiais padarė išvadą, kad varnas atstovauja velniui ir žymi blogio principą, o balandis – Šventąją Dvasią ir dieviškąjį gėrio principą. Kita vertus, šventąjį Joną iš Patmos bei Eliją maitino dangaus siūsti varnai. Bažnyčios tėvams buvo sunku apjungti šiuodu aspektus, bet galiausiai jie nutarė, jog varnas žymi tai, kas gilū, tamsu ir nematoma, tas neoficialias mintis apie Dievą, kurios kilo šventajam Jonui, arba kurios jį aplankė jo, atsiskyrėlio, vienatvėje Patmos saloje. Taigi viduramžių, kaip ir daugelyje kitų mitologijų, šis archetipinis varno simbolis turėjo du atžvilgius, šviesųjį ir tamsųjį. Varnas tad simbolizuoja kartu ir patį velnią, ir tamsųjį, mistinį, dvasinį ryšį su Dievu. Graikų mitologijoje varnas, kad ir kaip keista, priklauso saulės dievui Apolonui, nors kartu vis dėlto žymi jo tamsiąją, borealinę, žiemos pusę.

Varnas tad yra mažiau pažįstamos, tamsiosios, mažiau ryškios, nematomosios vyraujančio dievo pusės pasiuntinys. Melancholija, gilus susimąstymas ir blogos mintys yra tarpusavyje labai artimos. Vienatvė – tai ir prielaida velniui apsėsti, ir – ypatingam, žinančiam, kaip joje gyventi, žmogui – sąlyga pasiekti vidinį centrą. Varnas irgi gali vesti tiek prie apsėdimo, tiek prie esminių vidinių patirčių, kurios visuomet tyko tamsiojoje saulės dievo pusėje, t. y. pagimdo mintis, kurios šiuo metu anaipol nedominuoja kolektyvinėje sąmonėje ir kurias kolektyvas įvertintų kaip blogas. Kai tik kas nors palieka kolektyvą ir leidžiasi vienas į savo paties gel-

mes, jis arba ji anksčiau ar vėliau iškelia į dienos šviesą naujus turinius, kurie lengvabūdiškai, tingiškai vyraujančiai sąmonės laikysenai neišvengiamai yra sukrečiantys. Tuomet iškykla klausimas, ar tai tikrai blogis, ar tik ta tamsi patirtis, kurią šiuo metu būtina įsisąmoninti. Taigi varnas čia simbolizuoja šią didžiai reikalingą žmogaus psichikos pusę, kuri dabar galutinai išbadėjusi. Kitaip sakant, tai psichikos pusė, kuri buvo visiškai paneigta, o jaunėlis ją pamaitina.

Tada jis sutinka lašišą, užplaukusią ant seklumos ir patekusią į neveltį. Jis įstumia ją atgal į vandenį. Keltų bei šiaurės germanų mitologijose lašiša žymi kažką panašaus į varną, būtent išmintį bei ateities žinojimą. Keltų mitologijoje didvyriai tariasi su išminties lašiša šuliny, kuri suteikia žinių iš ano pasaulio bei iš aukščiau. Tačiau lašiša turi ir kitą ypatybę. Anksčiau šiose šalyse ji buvo pagrindinis maisto šaltinis, todėl kartu žymi maitinantį pradą. Ji palaiko gyvybę ir suteikia ne tik tamsios informacijos apie nežinomus sielos gelmių dalykus, bet ir pliūpsnį gyvybinės įžvalgos. Tai sveiko gyvybingumo simbolis. Stebėtinai lašišų elgesys, kai jos pasarį plaukia prieš srovę tam tikron ypatingon vieton poruotis, pakeliui daugelis žūdamos, yra nepaprastai didvyriškas žygdarbis, kurį lašiša atlieka kasmet. Kadangi lašiša plaukia prieš srovę ir daro tai, kas utilitariniu požiūriu atrodo visiškai beprasmiška, ji ėmė simbolizuoti atitinkamas žmogaus pastangas *contra naturam*, t. y. prieš gamtos tėkmę. Ji išreiškia didvyriškas pastangas prieš tingulį bei polinkį rinktis lengviausią kelią, kuris, žinoma, ir lašišą būtų įtikinęs niekuomet neplaukti prieš srovę. Lašišoms kartais tenka šokti prieš krioklį po dešimt ar net dvidešimt kartų. Jos visiškai išsenka, kurį laiką tiesiog plūduriuoja, o paskui bando vėl ir vėl, kol pavyksta. Savaiame suprantama, kad lašiša ir žmogui pakiša mintį, kaip elgtis, siekiant išminties bei aukštesnio sąmonės lygio.

Lašiša turi kilnią simbolinę prasmę – ji žymi dievišką išmintį, kuri veda žmogų jo pastangose į aukštesnę sąmoningumą, tačiau kartu ji yra erotiška. Juk lašišos visas tas kančias iškenčia plaukdamos būtent poruotis. Taigi lašiša išreiškia gyvybinį meilės principą, meilės išmintį.

Lašišą teko įstumti atgal į vandenį. Tai, kad ji buvo užplaukusi ant seklumos, – nenuostabu, nes prieš karalaičiui paimant vadžias į savo rankas, viskas karalystėje buvo išėję iš vėžių. Netgi išminties lašiša buvo praradusi ryšį su vandeniu.

Palyginti su lašiša, vilkas yra dar artimesnis žmogui. Tai šiltakraujis gyvūnas, artimas mūsų broliui. Jis toks išbadėjęs, kad vos bepavelka kojas. Dvejus metus jis nieko neturėjo pilve, ir dabar prašo karalaičio leisti suėsti jo arklį. Šiaurės germanų mitologijoje vilkas, kaip ir varnas, yra Votano gyvūnas. Jis irgi priklauso kautyinių palydai, nes kur tik anuomet žygiuodavo kariuomenė, ten dangumi ją lydėjo varnai, o žemėje giriomis – vilkai. Jie žymi tamsiąją mirties grėsmę, sekusią kariuomenėms iš paskos. Tačiau vilkas, galbūt dėl savo giminystės su šunimi, artimiausiu žmogaus draugu, nėra ne tik grėsmingo tamsybių žvėries projekcija, bet neretai pasižymi ir stebėtinu įgimtu omeniu. Graikų mitologijoje vil-

kas vėlgi priklauso Apolonui, saulės dievui, sąmonės principui. Vilką graikų kalboje žymi žodis *lykos*, giminiškas lotyniškajam *lux*, vokiškajam *Licht* 'šviesa',⁴ galimas daiktas, dėl jo švytinčių tamsoje akių. Be to, kad yra nakties žvėris, jis tad kartu ir šviesos gyvūnas. Vilkai iš tikrųjų yra stebėtinai protingi. Galbūt kaip tik tai, be visa ko kito, ir pavertė jį prigimtinės šviesos projekcijos nešėju.

Savo neigiama puse vilkas yra grėsmingai destruktivus ir aukščiausiu laipsniu išreiškia blogio principą. Pagal senąją germanų mitologiją, pasaulio ir visų dievų galas ateisias tada, kai laikų pabaigoje nuo grandinės nutrūksias vilkas Fenris. Jis prarysias saulę ir mėnulį ir taip pradėsias visatos kaktaklizmą bei žūtį. Taigi vilkas yra absoliučios destrukcijos demonas. „Vilką mini, vilkas čia“, – sakoma apie jį, kaip kad ir apie velnią. Vengiant minėti vilko vardą, jis tapo pavadintas *Isegrimm*, kas reiškia 'nuožmus kaip geležis'. „Nuožmus“ kaip tik reiškia tokią įniršio, įtūžio, arba pykčio būseną, kai jis pavirsta šaltu ryžtu. Ką nors pasakyti su *Ingrimm* reiškia pasakyti tai su šaltu, nuožmiu, geležiniu ryžtu, kylančiu iš slapto įniršio, arba afekto. Žinoma, jei taip pasielgiama tada, kai aplinkybės reikalauja negailestingos tvirtybės, kuri remiasi „šventu pykčiu“, tai gali būti teigiama.

Vilkas savo ruožtu yra vienas iš velnio gyvūnų ir visų karo dievų gyvūnas. Pavyzdžiui, Romoje jis priklausė Marsui, vienam iš vyriausiųjų Romos imperijos dievų, štai kodėl ir Romulą su Remu išpenėjo vilkė. Šis gyvūnas turi slaptą ryšį ne tik su tamsiuoju karo dievu bei tamsiąja šviesos dievo puse, bet ir su moteriškuoju pradū. Antai „Raudonkepuraitė“ močiutė, Didžioji Motina,⁵ pasiverčia vilku ir tuo pavidalu grasina suėsti Raudonkepuraitę, kol pasirodo medžiotojas, irgi Votano aspektas, ir ją užmuša. Čia vilkas tampa tamsiųjų moteriškųjų deivių, tamsiųjų gamtos galių atributu. Šiuolaikinės moters sapnuose vilkas neretai žymi animų – tą keistą grobuonišką laikyseną, būdingą animaus apsėstoms moterims. Daugelyje mitologinių motyvų vilkas žymi paprasčiausiai alkį bei godulį. Anglų kalboje apie itin godžiai valgantį žmogų galima pasakyti, kad jis maistą „vilkoja“, *wolfing food*. Esama daugybės pasakų ir padavimų, kuriuose lapė pergudrauja vilką remdamasi kaip tik jo godumu: tai akimirka, kai vilkas praranda savo įžvalgų apdairumą ir yra pričiumpamas. Godulys ir alkis yra jo prapulties priežastis. Mūsų požiūriu, kaip tik čia jis yra užvaldomas destrukcijos. Tarp bolių Grimmų pasakų yra „Septyni ožiukai“, kurioje vilkas toks godus, kad jam į pilvą prikemšama akmenų ir jis įmetamas vandenin. Čia jis vėlgi tampa pergudrautas per savo godumą.

Žmoguje vilkas žymi tą keistą neišrankų troškimą visus ir viską praryti, viską turėti, kuris akivaizdžiai regimas daugumoje neurozių, kurių pagrindinė problema – kad žmogus dėl nelaimingos vaikystės taip ir liko infantilus. Tokių žmonių viduje tarsi užauga vilkas. Ką tik jie išvysta, iškart šaukia „ir man!“ Jeigu jiems būsi geras, jie reikalaus vis daugiau ir daugiau. Jungo nuomone, tai nėra griežtai susiję nei su valdžios troškimu, nei su seksu, bet siekia dar primityvesnį klo-

dą: tai tiesiog troškimas viską griebti ir glemžti. Paskirk tokiam žmogui valandą per savaitę, jis norės dviejų; paskirk dvi, jis norės trijų. Jis dar užsimanys susitikti su tavimi laisvalaikiu, ir jeigu nusileisi, užsigeis tave vesti arba ištekėti už tavęs, o tapęs tavo vyru ar žmona, jis norės tave tiesiog suvalgyti ir t. t. Toks žmogus yra visiškai apsėstas. Iš tikrųjų netgi ne *jis* pats to nori – jame nori *tai*. Ir tas jo *tai* – niekuomet nepasotinamas, todėl vilkas tokiuose žmonėse pažadina nuolatinį pagiežingą nepasitenkinimą. Jis simbolizuoja karčią, šaltą, nenumalšinamą pagiežą dėl visko, ko negali turėti. Jis iš tikrųjų prarytų visą pasaulį.

Vilkas dažniau pasitaiko šiauriečių pasakose, kur jis yra raganų bei didžiųjų deivių palydovas. Graikijoje ryšys su moteriškuoju pradū nėra toks akivaizdus, nes vilkas buvo Apolono gyvūnas, tačiau esama vėlyvesnių graikiškų maginių papirusų, kuriuose vilkas pasirodo tarp Hekatės šunų. Kita vertus, neturime pamiršti ir jo ryšio su šviesa. Godumas, kai jis apvaldytas ir nukreiptas į savo tikrąjį tikslą, kaip tik *tai* ir yra.

Šioje pasakoje vilko neigiami bruožai neišryškėja, matyt, todėl, kad godumas bei nesusitvardymas čia sutelkti į milžiną. Vilkas – nuo pat pradžios teigiamas gyvūnas pagalbininkas. Vilkas čia, priešingai jo įprastai prigimčiai, suėda tik arklį. Tada jis sugeba suvaldyti savo godulį ir leidžiasi pabalnojamas bei pažabojamas, kad taptų jaunėlio žirgu. Dabar jaunėlį neša veržlus troškimas, kuris tačiau neperžengia deramų ribų. Varganas kuinas nesuteikė didvyriško įkvėpimo, betgi dabar karalaitis yra nešamas ugingos aistros pasiekti savo tikslą – surasti brolius ir jų nuotakas. Vilkas, kuris žino gamtos paslaptis, nugabena jį tiesiai į milžino pilį ir pataria jam paprasčiausiai klausyti princesės.

Vilkas pagalbininkas primena man visus tuos įvairius mitologinius siužetus bei pusiau tikrus padavimus, kuriuos įamžino Kiplingas savo „Maugliu“, – apie pamestą vaiką, užaugintą vilkų ir sugrįžusį į žmonių visuomenę. Jei gerai pameņu, panašus dalykas iš tikrųjų vėl nutiko Indijoje, ar bent jau manoma jį iš tikrųjų nutikus: berniukas ilgą laiką išgyveno tarp vilkų. Tikrovėje tokie įvykiai nėra dažni, bet pats mitas arba motyvas tokį nepaprastai reikšmingą vaidmenį vaidina todėl, kad – nors tikrovėje vilkai tėra užauginę vos keletą vaikų – simboliškai tai nutinka milijonams. Vaikai savo namuose yra nelaimingi ir tampa nužmoginti. Arba, teisingiau, jiems neleidžia būti žmonėmis nežmogiška jų tėvų pašamonė. Taip jie atsiduria „vienišo vilko“ padėtyje bei išsiugdo atitinkamą laikyseną. Tūkstančiai vaikų tampa vienišais vilkais, kentėdami izoliaciją ir kartu alkį bei negalią žmogiškiems santykiams. Regis, kaip tik todėl vos vienas kitas toks nutikimas tikrovėje padaro tokį gilų visuotinį įspūdį. Be to, visame pasaulyje esama pasakojimų apie viltakus – žmones, burtais nakčiai paverstus vilkais ir pasižyminčius destruktivą veikla. Tai tas pat.

Pažvelgus į mūsų karalaičio elgesį, jis yra keistoje dvi-prasmiškoje padėtyje. Vilkas, leidžis pabalnojamas bei pažabojamas ir nebevaldomas tokio nepasotinamo alkio kaip kitose istorijose, liepia jam būti visiškai pasyviu. Ir pasa-

kos pabaigoje – nepamirškime, jog pagrindinė mūsų tema yra susidūrimas su blogiu, – lemiama žingsnį pribaiigiant milžiną žengia ne karalaitis, bet vilkas, paragindamas jį sutraiškyti kiaušinį. Taigi turime keistą dvilypę laikyseną. Karalaitis yra visiškai pasyvus, jis tik pasislepia po princesės lova ir nedaro nieko kita, kaip tiktai klausyti, kas bus kalbama. Visą veiksmą atlieka vilkas, taigi galų gale ir milžiną iš esmės įveikia būtent vilkas. Karalaitis tėra tarsi įrankis, kuris įvedamas į pasaką tik tam, kad vilkas galėtų įveikti milžiną.

Motyvas apie gulėjimą po lova ir besimylinčiųjų flirto klausymąsi dar pasikartos kitoje pasakoje, todėl dabar jį aptarsiu tik labai glaustai. Vieta po lova apskritai neša personalinės pašamonės projekciją. Jei žmogus nelabai švarus, pažvelkite po jo lova, ir išvysite tuos mielus suveltus dulkių debesis, susirinkusius čia kartu su naktipuodžiu, senu batu ir dar galai žino kuo. Tai vieta, kur daiktai tiesiog nuspiriami, ir kaip tik todėl ji yra puiki užuomina vadinamajai personalinei pašamonei.

Pamenu, visą mano vaikystę po mano lova gyveno medžiotojas su geltonu nykštuku. Jie iš abiejų pusių taip mane griebdavo, jog turėdavau įsitempusi gulėti pačiame lovos vidury, kur jie negalėjo manęs pasiekti. Kiti vaikai, su kuriais pasidalindavau savo patirtimi, irgi manė, kad po jų lovomis tūno kokie nors padarai, velniai ir visokie panašūs dalykai.

Kinų išminties knygoje „Idzinge“,⁶ prie 23-os heksagramos, pavadintos „Trūnijimas ir suirimas“ – mirties puvėsiai, iš kurių sudygs nauja gyvybė, yra pakirstos lovos įvaizdis. Lovos kojos nebelaiko, ir galiausiai ji visa susmunka. Tai aiškinama, jog blogio jėgos, kurios neturi drąsos su gėrio jėgomis kovoti atvirai, pakerta joms kojas vogčia, patyliukais, kol lova susmunka. Čia vėlgi palovys yra ta slapta vieta, kur gyvena užgniaužti kompleksai bei problemos, iš lėto pagraudami pašamonės gultą ir galiausiai išvis atimdami galimybę pailsėti. Štai kodėl nešvari sąžinė, įkyrios mintys ar kiti užgniaužti dalykai iš tikrųjų sutrikdo miegą, priverčia būdrauti. Tai vis tos piktos jėgos, kurios gyvena po lova.

Ir karalaitis čia yra kaip tik ta slapta pavojinga jėga, tykanti po lova, tačiau milžinui pakirsti jis imasi kitokio vaidmens. Jis tik pasislepia ir tampa visiškai pasyvus, ir būtent šitaip ilgainiui sužino, kaip milžiną nugalėti. Jam belieka tik nuščiūti ir, vengiant atviros kovos, prisikapstyti prie pačios jo esybės šerdies, iš kurios tasai semiasi savo slaptų galių.

Panašiai būna susidūrus su kuo nors, kas yra apimtas emocijų. Nėra jokios prasmės atvirai kovoti su kito žmogaus emocija. Bandymas įkalbėti žmogų išeiti iš įniršio liepsnos tik įpūs ją iki pat dangaus. Bet jeigu pavyksta prisikasti prie jo slaptos šerdies, prie pamatinio motyvo, kurio pats žmogus paprastai nežino, tuomet galima padaryti taip, kad viskas savaime subliukštų, ar susmuktų. Tas pat ir kalbant apie save patį. Jei žmogų kažkas pernelyg sujaudina, taip atsitinka paprastai dėl to, kad jo nesąmoninga gyvata bei libido teka neteisinga kryptimi, ne ten, kur pridera.

Žmonės, turintys kūrybinę gyslelę, tačiau jos neįgyvendinę, yra patys nemaloniausi klientai. Iš degtuko jie priskaldo

vežimą, nerimauja dėl menkniekių, pernelyg aistringai įsimyli ką nors, kas anaipso nėra vertas tokio dėmesio, ir taip toliau. Aplink juos justai sklandant energijos krūvi, kuri neranda savo tikrojo objekto ir todėl sužadina perdėtą dinamiką netikusiose situacijose. Galima būtų jų paklausti, kodėl jie taip perdeda, kodėl tai atrodo taip svarbu, tačiau toks su-reikšminimas ar perreikšminimas nėra sąmoningas. Kadangi dalis dinaminio centro nerado savo vietos, arba teisingos motyvacijos, tai toji energija tik įkrauna jų asmenišką kvailumą. Vos tik tokie žmonės atsideda tam, kas iš tikrųjų yra svarbu, visas energijos perteklius plūsteli teisinga kryptimi ir liaujasi telkęs emocijas į dėmesio nevertus dalykus. Viena iš dažniausių tokios padėties priežasčių yra užgniaužtas kūrybingumas, tačiau tokiu polinkiu ką nors vienpusiškai perdėti neretai pasireiškia ir užgniaužta sielos religinė funkcija.

Religinė funkcija yra, ko gero, pats galingiausias žmogaus psichikos varas.⁷ Nenukreiptas į savo tikrąjį tikslą, jis įkrauna kitas gyvenimo sritis ir sužadina nepelnytą emocingumą. Laurensas van der Postas pažymi tai savo „Kelionėje į Rusiją”,⁸ kur parodo, jog vyraujančiai ateistinei sistemai iškreipus psichikos religinę funkciją, tokie perreikšminimai kartais pasireiškia itin juokingai: kai kuriuose šalies regionuose valstiečiai savo dievu padarė elektrą ir, pavyzdžiui, savo sūnui gali duoti vardą „Voltažas”, o dukrai – „Elektra”. Apie naujas užtvankas, sroves bei dinamą, kurias patatys, jie kalba su tokia pačia pagarbia baime, su kokia anksčiau būtų kalbėję apie religinius dalykus. Jis dar aprašo patetišką sceną, kurią stebėjo apsilankęs Lenino mauzoliejuje. Jis buvo sukrėstas to gana prastai balzamuoto mažo XIX a. buržujaus, gulinčio ten su lygiai apkirpta barzdele, kurį karts nuo karto reikia vis iš naujo perbalzamuoti, nes jį vis tiek ėda kirminai. Jo dėmesį patraukė vidun įėję du paprasti kaimiečiai, rusas valstietis su dukra. Vyriškis atrodė gerokai suglumęs prieš šį lavoną stikliniame karste ir nusiėmė kepurę. Netrukus jis dievobaimingai žvilgterėjo į savo dukrą, duodamas ženklą eiti. Persižegnoję jie patyliukais išėjo. Jei nebėra Dievo, mes jį pasidarome iš numirėlio!

Kai pagrindinė individo psichinės raidos tėkmė užblokuojama, galima pasitelkti palyginimą ir tarti, kad vanduo tuomet ima veržtis šalutiniais keliais, užpildo užutekius, o jeigu tampa visiškai užtvenktas, pavirsta žmogaus psichikos pelke, knibždančia gyvačių bei uodų, nes srovė nebegali tekėti į savo tikrąjį tikslą. Štai kodėl princesė, kad įveiktų šią destruktivią emociją, turi atrasti milžino ryšį su jo širdimi. Po dviejų nesėkmingų mėginimų ji sužino, jog ta yra „toli” jūroje, kurioje yra sala, toje saloje stovi bažnyčia, toje bažnyčioje – šulinys, tame šuliny – antis, toje antyje – kiaušinis, o tame kiaušinyje – milžino širdis.

Kai kuriuose kituose pasakos variantuose *širdis* pakeista *mirtimi*. Viename rusiškame variante piktasis raganius sako: „Saloje yra bažnyčia, bažnyčioje – paukštis, paukštyje – kiaušinis, o tame kiaušinyje – mano mirtis”. Šiaip ar taip, čia kalbama apie tą patį, nes turėdamas rankoje kiaušini, turi savo rankoje ir milžino mirtį, jos galimybę, o tai, matyt, ir

yra esmė. Širdis čia simbolizuoja jausmų funkciją, pažeidžiamą vietą, Achilo kulną, į kurį šis nepažeidžiamas demonas gali būti sužeistas.

Dabar eikime prie pačių šių įdomių simbolių: vanduo, sala, bažnyčia, šulinys, antis bei širdis. Tiems iš jūsų, kurie esate susipažinę su jungiškąja psichologija, yra žinoma, jog tai Paties simboliai, vienas kitame. Mitologijoje tolina sala paprastai neša prarastojo rojus projekciją; tolimoje saloje yra Hesperidžių sodas, keltų mitologijoje salose gyvena visokios fėjos. Vėlyvaisiais viduramžiais Tulės sala, kaip vieta, kur išsisi dievai, fėjos arba jūrų dievai, buvo sutapatinta su tolimos utopijų salomis. Graikų mitologijoje Kronas, senasis Dzeuso nuverstas dievas, pasitraukė į vienišą salą šiaurėje ir čia, tolimos Borėjo šalyse, tebegyvena iki šiol. Paprastai ideali praeities būklė lieka gyvuoti tokioje saloje. Kaip antai Aukso amžius tebesitęsia saloje, į kurią pasitraukė Kronas.

Vėlyvaisiais viduramžiais būta nesuskaičiuojamų pavyzdžių apie jūreivius – šventojo Brandono kelionė bei kt., kuriuose jie, per audrą išklydę iš kelio, atsiduria keistoje saloje, kur atsitinka visokie nepaprasti, stebuklingi nuotykių. Čia sala tiesiog simbolizuoja tolimą sąmonės sritį, neturinčią ryšio su sąmone. Žodis *izoliacija* remiasi lotyniškuoju *insula* ‘sala’. Psichologijos kalba, sala reiškia autonominių kompleksą, gyvenantį psichikoje savo atskirą gyvenimą ir neturintį arba beveik neturintį ryšio su likusia sąmoninga asmenybe. Tai būtent *izoliuota*, „išalinta” sritis, apie kurią individas kartais gali kažkiek nutuokti, bet ji vis tiek lieka už sąmonės ribų.

Tai man primena vieną klastingos, lėtinės, chroniškos schizofrenijos būklės vyriškį. Jis gyveno įkalintas savo motinos, kuri neleido jam vesti, kol tas nesulaukė keturiasdešimties ir tapo visiškai nepajėgus užmegzti ryšio su moterimis. Dirbti savo darbą tarnyboje jis galėjo, bet po tarnybos iš karto turėjo eiti namo. Ištrūkti iš senos ir suvis destruktivios savo motinos tironijos jis nepajėgė. Jo analitikas perteikė man siaubingus jo sapnus, kurie rodė, kad šitas žmogus bet kurią akimirką gali griebtis savižudybės arba patirti kitą schizofrenijos protrūkį; scenas, kuriose jis pats supjausto save į gabalus ir t. t., tačiau kartas nuo karto šiuose sapnuose pasirodydavo ir salos su vešlia tropine augmenija motyvas. Čia buvo moterų, bet iš salos visuomet išlįsdavo nuodinga gyvatė ir įvairiai grasindavo mūsų sapnuotojui. Įtariau, kad jis, ko gero, masturbavosi savo saldžiose svajonėse, kuriose gyveno privatų, slaptą erotinį gyvenimą, būtent visiškai „išalintą”. Tam tikra prasme tai buvo pozityvu: bent jau čia jis galėjo patirti šiek tiek normalaus gyvenimo – jokio kitokio seksualinio gyvenimo jis neturėjo iki keturiasdešimt penkerių; nors, kita vertus, ir negatyvu: tai apmašindavo jo troškimą išsiveržti iš motinos, kuris be to būtų buvęs stipresnis. Tačiau šis masturbacinis rojus turėjo ir savo nuodingą gyvatę. Aš paaiškinau analitikui motyvo prasmę, bet prireikė ištisų metų išgauti paties paciento prisipažinimą. Kartą jis susapnavo, kad vėl buvo įgeltas tos angies iš salos ir sunkiai susirgo, o ant grindų dargi išvydęs dalį angies galvos bei liemens,

pasakė sau: „Taip, aš privalau tai nunešti gydytojui, kad jis man duotų priešnuodžių nuo įkandimo“. Po šio sapno jis galiausiai sutiko papasakoti apie savo tropikų salą, kurioje naktimis gyvena.

Sala tad simbolizuoja atskilusią psichikos sritį, autonominį kompleksą, taip sakant. Minėtu atveju normalų seksualumą izoliavo bei atskėlė negatyvus motinos kompleksas. Pacientas pats žinojo apie jį, bet ketino nuslėpti nuo analitiko. Jis laikė jį griežtai atskirtą nuo visų kitų gyvenimo problemų. Taigi kartais sala yra žinoma, tačiau nuo sąmonės ją skiria platūs sąmonės vandenys, o kartais ji išvis nežinoma, t. y. veikia kaip autonomiškas kompleksas kažkur svajonių kamputyje, apie kurį sąmonė nė neturi pakankamai žinių, kad galėtų pranešti.

Šioje atskilusioje, tolimoje psichikos srityje stovi bažnyčia. Dabar pastebėkite: *insula*, sala – moteriškos giminės, jūra – moteriškos giminės, bažnyčia – moteriškos giminės, anglų *well* ‘šulinys’, būtent ‘šulnė’ – moteriškos giminės! Čia, tumpai drūtai, – visi tie moteriškieji bei motiniškieji pradai, kurių stokojo karalystė be karalienės, tačiau jie visiškai „įsailinti“ ir atkirsti nuo likusio gyvenimo.

Įdomu, kad ir bažnyčia atsidūrė šioje atskilusioje srityje. Netgi šis krikščioniškosios religinės pasaulėjautos aspektas – bažnyčia kaip moteriška talpinanti vieta, kurioje vyksta religinės pamaldos, – šioje saloje yra atskilusi kartu su šuliniu, kurį savo ruožtu galima laikyti susisiekimo su sąžono sistema. Šulinys reiškia šulais aptvertą vietą, kurioje semiamas iš gelmių susirinkęs vanduo. Šia prasme šulinys žymi tokį žmogaus įrenginį, kuris leidžia nuolatos ir saugiai susisiekti su sąžonos gelmėmis. Sudėjus abu kartu, bažnyčią su šuliniu, pasirodys, jog tai, kas buvo represuota, yra būtent gyva pirmą kartą bažnyčios funkcija.

Pirmaisiais krikščionybės šiaurės šalyse amžiais Bažnyčia reiškė mistinio religinio patyrimo galimybę. Vėlesniais amžiais ji vis labiau ir labiau virto tik socialiniu formalumu. Šiauriečiams pasikrikštijus, pradžioje – bent jau tiek, kiek jie nebuvo tam išprievartauti kariniais veiksmais, – tai buvo jiems tikras religinis patyrimas ir sąmonės pažanga. Tai matyti iš senųjų kronikų. Tačiau po kurio laiko psichiškai tikras krikščionybės aspektas išblėso, palikęs tik konvencionalų kiautą, socialinį reikalą be gilesnio religinio turinio. Tikroji sielos religinė funkcija nusmuko atgal į pagonybę, bet kadangi pagonybė kaip tokia jau buvo seniai praėjusi, tai ryšys su ja kartu ir buvo, ir nebuvo atgaivintas.

Šulinyje – antis, o antyje – kiaušinis. Antis, nors tai gana keista, ypač su blogio klausimu susijusiose pasakose, išskyla kaip gelbstintis veiksnys. Bent jau Europos šalyse antis, regis, viena vertus, yra susijusi su pačiu blogio principu, o kita vertus, su tuo, kas nuo jo išgelbsti. Indų mitologijoje ji susijusi su saule. Vakare nusileidusi, saulė kaip auksinė antis nuplaukia į vakarus, o ryte vėl sugrįžta iš rytų.

Europos šalyse antys bei žąsys turi aiškių ryšių su velniais bei raganomis, kurios dažnai būna su anties ar žąsies kojomis. Esama daugybės liaudies pasakų, kur pasirodo kokios nors

grazuolė ar kita būtybė, bet pažvelgus į jų anties ar žąsies kojas tampa aišku, jog tai blogasis pasakų personažas.

Antis – įsidėmėtinas paukštis. Jis gali judėti ir sausuma, ir vandeniui, ir oru. Sausuma jis juda prasčiau nei vandeniui, bet kur kas geriau už sunkias gulbes, šiuos visiškai bejėgius vandens paukščius, taigi jis yra kaip namie visose gamtos srityse ir todėl neretai simbolizuoja Patį. Tai, kas žmogui gamtoje būtų kliūtis, antis gali lengvai įveikti. Žmogus be techninių priemonių negali nei skristi, nei iš esmės plaukti, o antis gali ir tą, ir tą. Taigi ji atitinka tai, ką Jungo psichologijoje vadiname transcendentine funkcija, – tą keistą sąžoninį psichikos sugebėjimą transformuoti žmogų ir iš vienos padėties, kurioje šis buvo įstrigęs, išvesti į kitą. Kai tik žmogaus gyvenimas įstringa ar užplaukia ant seklumos ir nebepali pajudėti į priekį, transcendentinė funkcija pradeda siųsti gydančius sapnus bei vaizdinius, kurie simboliniame vaizduotės lygmenyje subrandina naują gyvenimo būdą, ir vieną dieną šis staiga įgauna pavidalą ir išveda į visiškai kitą situaciją.

Antyje yra kiaušinis, o tame kiaušinyje, sako milžinas, – mano širdis. Kiaušinis reiškia naują užuomazgą, naujo gyvenimo galimybę. Todėl ir per Velykas bei kitas pavasario šventes kiaušinis simbolizuoja atgimimą ir naują gyvenimą. O turint galvoje gausius kosmogoninius mitus, kuriuose iš kiaušinio randasi pasaulis, jis įgauna net kosminio principo didybę. Tai pati pradžia, gemalas, iš kurio gali gimti net ištisas pasaulis. Daugelyje kosmogoninių mitų, kaip antai indų, graikų orfikų bei kituose, pasaulis prasikalė iš perpus skilusio kiaušinio.

Alchemijoje kiaušinis irgi vaidina milžinišką vaidmenį. Čia jis prilyginamas filosofiniam akmeniui, nes, kaip sako alchemikai, viskas slypi jame pačiame, ir jam nieko nebereikia pridėti iš šalies, nebent šiek tiek gyvybinės šilumos ar tik paprasčiausios temperatūros. Kaip gimdantis gyvybę pats iš savęs, be papildomų priedų, jis simbolizuoja giliausią individo branduolį, Patį, kuriam nieko negalime nei pridėti, nei atimti. Užtektų skirti jam kasdieninio dėmesio, kad jis imtų vystyti pats iš savęs. Ir visa šita nuostabi religinių simbolių eilė su pabrėžtomis moteriškojo prado sąsajomis yra slaptoji milžino širdis, arba siela.

Herojus saloje, bažnyčioje, šulinyje randa antį su kiaušiniu. Spausdamas kiaušinį rankoje, jis priverčia milžiną sugrąžinti jo brolius su būsimosiomis savo brolienėmis į gyvenimą. Kai milžinas tai padaro, ateina apsisprendimo akimirka: ar herojui žaisti dorai ir paleisti milžiną, nes jis jau atitaisė, ką buvo prikenkęs, ar?.. Čia įsikiša vilkas ir liepia kiaušinį sutraiškyti. Herojus jį sutraiško, ir milžinas žūva.

Vienas seminaro, kuriuo paremta ši knyga, dalyvis mėgino pasakos pabaigą interpretuoti taip. Jis išskyrė dvi galimybes: pirma, jeigu princesė atstovauja žmogiškai asmei, ką tuomet reiškia moteriai, kad jos animus – nuožmus, akmeninės širdies milžinas? Tada princas, kuriam ji perduoda naktimis išpeštą informaciją apie milžino pažėdžiamą vietą, būtų jos teigiamas animus. (Aš tik perpasakojau rašinio esmę.) Sentimentalus pasigailėjimas senajam šeiminkui keltų grėsmę viskam, ką ji pasiekė, todėl jos senasis

nuožmusis šeimininkas turi mirti ir atverti kelią tikram gyvenimui. Antra, iš vyro pusės, kiaušinį jis interpretavo kaip didįjį tikslą, viso gyvenimo įprasminimą. Kiaušinis antyje žymis ligi tol nesąmoningą (kaip milžinas) sąmonės lygmenį, vertą vidinio vystymosi tikslą. Tai, kad milžinas rado sau princesę ir yra prie jos prisirišęs, rodo, jog po akmeniniu jo paviršiumi slypi didelės galimybės, – tai vis milžino požiūriu. Princesė, kaip jo anima, tarpininkė su sąmonės pasauliu, veda jį į tikslą, į jo paties gyvą širdį. Čia aptikta širdis reiškia patį pagaliau surastą milžiną. Šią akimirką jo gyvenimas išsipildo, ir ateina laikas mirti, nes kaip akmeninis milžinas su akmenine širdimi jis jau yra miręs.

Dėl tokios interpretacijos aš kiek abejoju, nes į viską čia žiūrима milžino, o ne karalaičio, akimis. Akmeninio milžino atžvilgiu – taip, tai jo gyvenimo galas. Atėjo jo išsipildymo metas, nes dabar jis yra arčiausiai savo bažnyčios-anties-kiaušinio simbolio; taigi, jam laikas mirti. Tačiau pažvelgus į milžiną kaip tam tikrą pagonišką, dalinę sielą, nepilną būtybę, tuomet, manau, dalykai dar labiau susipainioja. Juolab mažes netenkina tai, kad visiškai nematyti, kaipgi visa tai gali būti susieta su karalaičio psichologija, arba ką gali reikšti jam, nes būtent jis pasakoje atstovauja vyriškai asmenybei.

Prieš aptariant pasaką nuodugniau, kad ji atrodytų dar sudėtingesnė, norėčiau papasakoti priešingą istoriją. Tai bus lietuviška pasaka.

Kaip medkirtys pergudravo velnią ir laimėjo karaliaus dukrą

Kartą medkirtys, miške kirsdamas medžius, pamatė kiaušinę. Jis iškart metė šalin savo kirvį ir ją nusivijo, tačiau tik bėgo ir bėgo, kol pasiklydo. Kai sutemo, nakvoti jis įsilipo į medį. Iš ryto išgirdo smarkų gindą. Pažvelgęs žemyn, pamatė liūtą, skaliką, katę, erelį, skruzdėlę, gaidį, žvirblį ir musę (šeši gyvūnai), susiginčijusius prie mirusio briedžio, nes kiekvienas norėjo apraudoti jį savaip. Jie grūmėsi ištisą dieną, kol vienas pastebėjo medkirtį ir pasakė, kad tegu tasai ir nuspręs. Medkirtys išlipo iš medžio ir, kiek pagalvojęs, pasakė, jog paraudos jis pats, nes antraip briedis niekada taip ir nebus palaidotas. Visi liko patenkinti, o atsidėkodami už išmintingą sprendimą, davė jam sugebėjimą pasiversti bet kuriuo iš jų vien apie tai pagalvojus.

Medkirtys taip užraudojo, kad visas miškas aidėjo. Tuomet pasivertė liūtu ir nuskubėjo į kitą miško kraštą. Pakeliui jis sutiko kiaušianį, kuris graudžiai verkė, nes velnias rengėsi netrukus praryti visas jo kiaušes. Kiaušianys paaiškino, jog tai būta karaliaus kaltės, nes karalius prieš keletą dienų pasiklydo miške, ir Dievas žino iš kur prieš akis staiga išdygo labai keistas žmogus ir pažadėjo parodyti kelią su sąlyga, jog tas duosias jam kasdien po kiaušę. O kai nebeliks kiaušiu, karalius turėsias atiduoti jam karalaitę, savo dukterį.

Dabar karalius pažadėjo savo dukterį tam, kas užmuš tą pabaisą. Tokiu atveju, – tarė medkirtys, – reikia pagauti tą kiaušiu rijiką, ir aš tapsiu karaliaus žentu. Taigi jis stoji kiau-

liaganio vieton, o vakarop pasirodė velnias, pagriebė kiaušę ir dingo miške. Medkirtys greitai parginė likusias kiaušes namo, pasivertė skaliku ir nusekė velnią. Jis pasakė jam, kad ne ką toliau, aštuntame miške, žmogus noris pasikarti, bet neturis tam drąsos, todėl velnias verčiau tepalieka tą kvaile kiaušę ir paskuba jo. Velnias nuskubėjo, o skalikas vėl atvirto į žmogų ir parsinešė sau sveiką kiaušę.

Kitą vakarą atsitiko tas pat, tik šįkart medkirtys pasivertė ereliu ir vėl apgavo velnią, kad šis nesuėstų kiaušes. Jis pasakė, kad kitame miške motina paskandino savo vaiką, todėl jis, palikęs kiaušę, verčiau tegul paskuba ten. Bet šįsyk velnias, prieš bėgdamas vaiko, nusprendė pasilaikyti sau ir kiaušę, todėl perskėlė ąžuolą ir išspraudė ją ten. Tačiau medkirtys išgelbėjo kiaušę ir parsiginė namo.

Kitą vakarą medkirtys iškart parvedė kiaušes namo, uždare kiaušiu garde, pats pasivertė gaidžiu ir atsitūpė ant laktos. Vidurnaktį, kaip ir reikėjo tikėtis, atėjo išbadėjęs velnias. Bet užgiedojo gaidys, ir velnias, prikandęs liežuvį, spruko šalin. Tačiau jis suprato esąs mulkinamas ir nepaprastai supyko. Jis nuėjo į karaliaus dvarą ir tiesiai iš lovos išsitempė karalaitę.

Karalius puolė į nevirtį, tačiau medkirtys pasakė jam nesirūpinti. Jis nuėjo į kalną, kur velnias nusitempė mergaitę, ir rado jame nedidelę skylę. Tada pasivertė skruzdėle ir, atsitūpęs ant grumsto, pasileido į gelmes. Ten jis atsidūrė plačiame lauke, pasivertė muse ir nuskrido į kitą kraštą, kur pamatė krištolo pilį ir karaliaus dukrą, sėdinčią prie lango ir verkiančią. Tada jis atgavo savo tikrąjį pavidalą ir pasirodė jai, bet karalaitė išsigando ir paklausė, kaip jis čionai patekęs. Ji pasakė, jog bet kurią akimirką gali pasirodyti velnias ir sudraskyti jį į gabalus.

Neilgai trukus velnias iš tikrųjų pasirodė, bet medkirtys pasivertė liūtu ir puolė jį. Užvirė nuožmi kova, odos ir mėsos lakstė aplink, tačiau liūtas vis dėlto prarijo velnią su visais plaukais ir nagais.

Karalaitė nepaprastai apsidžiaugė. Žinoma, apsidžiaugė ir medkirtys, bet dabar iškilo klausimas, kaip išsigauti iš šito pažeminio pasaulio. Ir ko tik jie neprasimanė. Galų gale karalaitė šovė į galvą mintis, nes ji prisiminė velnio knygoje skaičius apie kažkokį medį, kuriame esąs deimanto kiaušinis, ir jeigu kas iškeltų jį iš požemių, tai kartu iškiltų ir visa krištolo pilis.

Medkirtys nedelsdamas pasivertė žvirbliu, nuskrido į tą medį, čiupo iš lizdo deimanto kiaušinį ir parsiskrido atgal. Gerai, bet kaipgi jį iškelti į viršų?

– Palauk, – pasakė karalaitė, – Velnias turi durininką, kuris nepakenčia kačių. Kai tik randa kokią, iškart išmeta į viršų. Pamėgink tai!

Taigi medkirtys pasivertė katinu, pastvėrė į nasrus kiaušinį ir murkdamas ėmė glaustytis durininkui apie kojas. Vos tik jį išvydęs, durininkas tik griebė už čiupros ir puolė prie aukštų aukštų kopėčių. Ilgai kopęs, jis pagaliau pasiekė milžiniškas geležines duris ir jas atrakino. Tada spyrė katiną ir taip išmetė lauk. Nusileido šis kaip tik ten, kur prieš tai įlin-

do skruzdėlė. Ir vos tik katinas atvirto į medkirtį ir padėjo kiaušinį ant žemės, bematant iškilo krištolo pilis kartu su karaliaus dukra. Po to jie susituokė ir laimingi gyveno sau krištolo pilyje.⁹

Nenoriu leisti į šios gražios triksteriškos pasakos detales, ketinau tik parodyti, jog ne visuomet yra būtina sutraiskyti tą velnio, ar piktosios jėgos, saugomą brangenybę. Čia nutinka tai, kas iš tikrųjų atrodo kur kas natūraliau, bent jau jungistui: Paties simbolis išgelbstimas, iškeliamas į paviršių ir integruojamas į gyvenimo tikrovę. Jis iškeliamas į paviršių, į sąmonę, o sunaikinama tik ta piktoji jėga, kuri buvo jį pasiglemžusi. Tai atitinka mūsų natūralų jausmą, kad jeigu velnias užgrobė Centrą, didžiausią Paties brangenybę, tai reikia jį iš jo atimti. Tai pridera prie įprastos schemos apie iš slibino atimamą brangakmenį, arba iš piktųjų jėgų išgaunamą sunkiai pasiekiamą brangenybę.

Tai itin artima paralelė, nes turime tą patį motyvą, tik su visiškai priešingomis etinio elgesio taisyklėmis. Skandinavijos šalyse krikščioniškas religinis gyvenimas iš dalies tapo įsiurbtas atgal pasąmonėn. Pasakoje apie antį saloje milžinas reiškė destruktivią emociją. Jeigu milžinas būtų gyvenęs arčiau savo bažnyčios ir anties su kiaušiniu joje, jeigu jie būtų buvę šalia, jie būtų tiesiog nesuderinami. Krikščioniška bažnyčia su Paties simboliu savyje yra nesuderinama su milžinu bei jo elgesiu. Taigi milžinas yra susijęs su kažkuo tokiu, su kuo jis gali palaikyti ryšį tik iš toli. Milžinas žymi žmones, kurie savo gyvybės paslaptį, jėgas ir pačią gyvenimo galimybę semiasi iš kažko tokio, su kuo visiškai nedera jų veiksmai. Kasdieniam gyvenime gali būti taip, kad žmogus, tarkim, yra bažnyčios ar bendruomenės galva ir tuo grindžia visą savo būtį, tuo tarpu savo kasdieniais veiksmais gyvena visiškai kitokią gyvenimą. Toks žmogus sau gyvenimo galių semiasi iš to, ką pats savo kasdieniu elgesiu neigia. Žmoguje tokią padėtį tad galima būtų pavadinti „skyrų psichologija“.

Tas pats dalykas akivaizdus daugelyje masinių judėjimų. Žmonės įkvepia koks nors aukštas religinis idealas, koks nors didžiai patrauklus Paties simbolis, tuo tarpu tų, kurie jais manipuliuoja, tikrieji tikslai bei veiksmai nukreipti visiškai į kitą pusę. Ne taip seniai Vokietijoje nacių judėjimas archetipine svajone apie rojų žemėje iš pradžių buvo suviliojęs daugybę žmonių. „Trečiasis reichas“ turėjo tapti savotiška idealia utopine valstybe, kuri galutinai įtvirtintų taiką, kurioje valdytų geriausieji, ir būtų įveikti bet kokie irimo bei išsigimimo požymiai ir t. t. Nacizmo idealas buvo naivi, vaikiška utopija, arba rojus, kuris traukte traukė žmones į judėjimą. Kas nutiko paskui, veikia primena patį nuožmiausią milžiną.

Jei kada skaitysite van der Posto knygą apie Rusiją, tai pamatysite, jog ta pati utopijos, ar Dangiškosios Jeruzalės, idėja veikia ir čia. Tik šįsyk ji turi nužengti ne laikų pabaigoje, bet nedelsiant. Pažadas įtvirtinti taiką bei rojų žemėje iki šiol tebėra vienas iš didžiausių propagandos jaukų, ant kurio naivūs žmonės vis kimba. Dėl patrauklaus archetipinio įvaizdžio jie, tarkim, patiria religinį atsidavimą komunizmo

idėjai, tuo tarpu tie, kas judėjimu manipuliuoja, vadovaujami visiškai apčiuopiamais bei žemiškais tikslais. Gyvenime tai viena iš pačių nelemčiausių kombinacijų: nusikaltimas bei nusikalstama veikla dažnai yra slapta persipynusi su nerealiu, neįsisąmonintu religiniu idealu. Tas pat, apie ką dabar kalbėjau kolektyvinių judėjimų pavyzdžiu, stebima ir asmeninės psichozės metu. Psichotiški žmonės dažnai savo sielų gelmėse slepia kokią nors vaikišką rojaus svajonę, kuri ativeria juos nuo gyvenimo, tačiau kaip tik iš jos kyla visi aistringiausi jų impulsai. Tai tikroji jų paslaptis po beatodairiškai destruktivių, emocionalių elgesiu. Ji netgi leidžia jiems atlikti klaidingiausius nusikaltimus su visiškai ramia sąžine.

Nuolat prisimenu laikraštyje skaitytą atvejį apie schizofreniką vyriškį, kuris beprotnamyje padarė tokią pažangą, kad jam buvo suteikta santykinė laisvė dirbti sodininku. Jis susidraugavo su klinikos direktoriaus dukryte. O vieną dieną suėmė vaiką už plaukų ir lėtai nupjovė galvą. Paklaustas apie tai nuovadoje atsakė, kad Šventoji Dvasia jam liepusi atlikti tokią žmogaus auką. Po viso to jis neparodė nė menkiausių emocinės reakcijos. Jis buvo tikras, jog atliko religinį aukojimą ir žengė didvyrišką žingsnį įveikdamas savo asmeniškus jausmus mergytei. Neliko nieko kita, kaip tik vėl internuoti jį, nes jis akivaizdžiai buvo visiškai pamišęs. Čia vėl ta pati kombinacija su aukštu religiniu idealu, nes galima pasakyti, jog žmogus, kuris manė paklūstąs Šventosios Dvasios balsui, buvo tiesiog vaikiškai religingas, tik nepastebėjo, jog įsakyti atlikti tokius dalykus prieštarauja pačiai Šventos Dvasios esmei.

Milžino ir bažnyčios kombinacija kaip tik ir atspindi tokią pamišimo tipą. Psichotinės disociacijos atvejais matyti, jog nelieka nieko kita, kaip tik sunaikinti šio vaikiško idealo branduolį, kuris ir yra viso destruktivumo šaltinis. Norvegų pasakoje mūsų karalaučiui nė neprašoma apsispręsti, ką daryti, o iš esmės jis ir nebūtų tam pajėgus. Tatoi vilkas šią akimirką prisiima atsakomybę ir liepia sutraiskyti kiaušinį. Kalbėjome vilką reiškiant nuožmų ryžtą, šaltą įtūžį – prieš milžino atstovaujamą nežmonišką beširdiškumą. Vilkas simbolizuoja tamsią, grėsmingą tvirtybę, kuri, kai pasitelkiama reikiamą akimirką, individuacijoje kartais yra tiesiog būtina teisingoms vertybėms sutelkti prieš blogį. Kita vertus, tuo atveju, kai priešybės nėra taip toli išsiskyrusios ir taip beviltiškai nesutaikomos, tuomet atsiveria galimybė sunaikinti velnią, o deimantą iškelti į paviršių, kaip kad pasakoje apie medkirtį.

Man regis, jog pasaka apie beširdį milžiną atspindi vadinamosios psichopatijos archetipinį pagrindą. Pacientai psichopatai dažnai būna regimai visiškai beširdžiai, be jokių jausmų ir jokios etikos. O po visu tuo tyko slapta infliacija,¹⁰ nes jie elgiasi taip, tarsi turėtų teisę meluoti, sukčiauti ir žudyti be mažiausios abejonės dėl savo elgesio ir savikritikos. Taip pat kažkur pogrindyje slapstosi egocentriškas kūdikis, pilnas idealistinių iliuzijų, kuris savo patraukiančiu nekaltumu priverčia kitus norėti pagelbėti vargšui nuskriaustajam bei jį išgelbėti. Tačiau šitas vidinis kūdikis yra parazitas – jis nė nesiruošia bręsti, todėl sentimentalus gailėstingumas čia

yra visiškai ne vietoje. Vilkas parodo, ką daryti: su negailestinga tvirtybe jis sutraiško kiaušinį ir užmuša milžiną.

Kartais tokios pat tvirtybės reikia ir analitikui. Kai kuriose šamanizmą išpažįstančiose užpoliarės tautose sakoma, kad geru šamanu gali būti tik potencialus žmogžudys. Kad lemiamą akimirką pajėgtum susidoroti su individualia ar kolektyvine liga, kartais prireikia kaip tik tokios tvirtybės. Tačiau tai ėjimas skustuvo ašmenimis, nes dar vienas žingsnis į šalį galėtų reikšti tikrą žmogžudystę ar destrukciją. Šamanas, kuris neintegravo tokio sugebėjimo, nėra pasirengęs susidūrimui su blogiu.

Analitiniame darbe su tuo susiduriama paskutinėje sunkios neurotinės disociacijos gydymo stadijoje, kaip kad ir mūsų pasakoje. Po spartaus gerėjimo, kaip ir fizinių negalavimų atveju, liga staiga pasiekia persilaužimo tašką. Pacientas, kenčiantis dėl išsiskyrusių nesutaikomų prieštaravimų, negali iškart jų sudurti, tačiau jam tolydžio įsisąmoninant tikrąsias savo neurotinių simptomų priežastis, tolesnio sąmonėjimo bei išgijimo galimybė palengva jau darosi regima.

Pasitaiko tokios tiesios ir nekaltos prigimties žmonių, kurie šią akimirką paprasčiausiai išsineria iš savo neurotinių simptomų lyg iš senos odos ir pagyja. Tokiu atveju analizė būna labai trumpa, nes vos tik pacientas suvokia, kas jam iš tikrųjų darosi, liga išgaruoja kaip dūmas. Analitikas tuomet džiūgauja, aprašo savo atvejį ir iš to, kaip viskas gerai išėjo, padaro daug triukšmo. Tačiau tikrovėje taip būna retai! Tik Dievo malone viskas susiklosto būtent taip. Paprastai pagerėjimą kartu lydi tolydžio augantis prisirišimas prie neurotiško elgesio, kartais toks, kad jau patikėjus, jog pavyko psichotiką arba ūmų neurotiką, arba schizofreniką ištraukti iš bėdos, ir jau galima pasakyti, kad jis arba ji yra *praktiškai* sveikas, – kaip tik dabar lauk savižudybės. Nes kaip tik dabar su augančiu siaubu pacientas visiškai aiškiai suvokia, kad ateityje jo laukia normalus gyvenimas. Kartais šis jam yra toks pasiūlykštėtinas, kad paskutinę akimirką jis pasirenka verčiau iškristi pro langą ar nuskęsti ežere. Tai persilaužimo taškas, kai pasiekus žymų pagerėjimą, kartu iškyla didžiausias pavojus. Ar teko kada stebėti burbulus kavos puodelyje? Jie traukia vienas kitą, šoka aplink vienas kitą, tolydžio artėja vienas prie kito, vis dar negalėdami susiglausti, bet štai staiga – bėra vienas didelis burbulas. Kaip tik taip sieloje elgiasi prieštaravimai. Jie traukia vienas kitą, sukasi vienas apie kitą, palengva artinasi vienas prie kito, tačiau pati jų susiliejimo akimirka visuomet būna šokas, netgi didžiulis šokas, jeigu neurozė truko ilgai.

Jungas kartą pasakojo apie pacientą, kuris tokią akimirką staiga ėmė siaubingai priešintis gydymui, nes negalėjo pripažinti, kad veltui iššvaistė dvidešimt penkerius savo gyvenimo metus! Jeigu tu dvidešimt penkerius metus tik vilkaisi iš paskos savo gyvenimui, slapstydamasis pats nuo savęs ir nuo viso kito, tai tikrai sunku bus pripažinti, kas viskas tebuvo neurotiškas trypčiojimas. Štai kodėl žmonės kartais neįstengia žengti lemiamo žingsnio, o bet kokia kaina stveriasi savo praėjusios ligos.

Kaip tik tokią akimirką reikalingas tasai negailestingas vilko ryžtas, žiaurūs chirurgo skalpelio ašmenys. Jeigu jau prarasti dvidešimt penkeri tavo gyvenimo metai, ar dėl to nori prarasti ir tuos kelerius, kurie tau dar liko? Tam tikras negailestingumas ligai, jeigu pacientas pats linkęs jai pasiduoti, yra absoliučiai būtinas. Nors kita vertus, kartais šitaip nieko pasiekti neįmanoma, o tai visuomet reiškia siaubingą apsisprendimą, ką gi daryti.

Kitąsyk žiaurus negailestingumas reikalingas latentinės psichozės atveju. Jeigu psichotiška tėra palyginti nedidelė paciento psichikos sritis, o sąmoningoji asmenybė etiškai stipri, galima ją mėginti gydyti kaip neurozę ir stengtis nesveiką autonomišką psichikos dalį integruoti. Tai susiję su didelėmis krizėmis, tačiau veda į visišką pasveikimą, t. y. į sveikumą, integralumą. Tačiau kitais atvejais, kai ligota sritis didelė, o sąmoningoji asmenybė menka ir silpna, tuomet abi sujungus, būtent ligotoji dalis asimiliuotų likusią sveiką, ir latentinė psichozė virstų atvira.

Tokiu atveju, mūsų požiūriu, taikytina vadinamoji regresyvioji personos restitucija. Laikykite pacientą toli nuo jo pašamonės, išvis toli nuo psichologijos, padėkite jam adaptuotis prie kolektyvinių socialinių standartų, prie grynai išorinio personos gyvenimo. Netampykite miegančio liūto už ūsų. Paprastai tokie žmonės patys užveda ant kelio, tarkim, sakydami: „Ar jums neatrodo, kad visa šita analizė yra truputėlį liguista? Ar jums neatrodo, kad užsiimti visais šitais vidiniais niekais savaime yra nesveika?“ Tokiu atveju reikia atsakyti: „Taip, jūs visiškai teisingi. Visa, ką mes, psichologai, čia veikiame, yra neurotikams skirtas šlamštas. Sveikiems žmonėms, tokiems kaip jūs, verčiau grįžti į pasaulį, susirasti darbą ar užsiimti kokia kita veikla“. Pakelkite jiems ūpą ir atkalbėkite net nuo minties apie kažkokią pašamonę.

Viename seminare Jungas paminėjo atvejį, kai į jį kreipėsi patarimo medikas, ketinęs mesti savo gydytojo praktiką ir tapti psichiatru. Jis norėjo, kad Jungas užsiimtų su juo analize, o viename iš lemiamų savo sapnų, kurie ir privertė Jungą apsispresti, jis įžengė į tuščią namą ir ėjo kiaurai iš vieno kambario į kitą kraupioje prietemoje be žmogaus nei kokio gyvio, be paveiklo ant sienos nei baldų. Jis tik ėjo taip kiaurai tuščių erdvių migloje, kol galų gale priėjo paskutinį kambarį. O kai pravėrė į jį duris, pačiame pastato vidury ant naktipuodžio tupėjo mažas vaikiukas ir teplojo save išmatomis. Jungas suprato, kad šio keturiasdešimt penkerių metų daktaro branduolys liko kūdikio būklėje ir kad atstumas tarp jo pseudobrandžios sąmonės ir infantilaus giliausio asmenybės branduolio yra pernelyg didelis. Šių dviejų priešybių ir taip būtų neįmanoma suvesti draugėn, o dar blogiau tai, kad tarp vaiko ir sąmonės nebuvo nieko – jokio paveiklo, jokio vaizdinio, nieko! Tik du kraštutinumai – vienas ir kitas. Jungas įtikino vyriškį grįžti prie savo paprasto gydytojo profesijos ir palikti pašamonę ramybėje. Šis pakluso, sugrįžo prie savo profesijos ir taip išvengė katastrofos.

Tokią akimirką reikalingas nuožmus ryžtas, chirurgo apsisprendimas, kuris turi nupjauti galūnę, kad išgelbėtų žmo-

gu. Štai ką čia reiškia vilkas – chirurgišką ryžtą nupjauti tai, kas stabdo vystymąsi. Kiaušinio ir milžino kombinacija kaip visuma turi būti sunaikinta, ir tada toje pačioje vietoje prasideda naujas gyvenimas.

Be to, ten kiaušinis buvo lengvai sutraiskomas, o čia, lietuvių pasakoje, jis yra deimantinis. Deimantinis kiaušinis yra nesunaikinamas *par excellence*, jis simbolizuoja Patį, absoliučiai nesunaikinamą dalyką tiek Rytų, tiek Vakarų alchemijoje bei filosofijoje. Taigi jis negali būti sunaikintas, bet turi būti iškeltas į viršutinį pasaulį.

Atidžiau pažvelgę į abi pasakas matome, kad jos neprieštaruoja viena kitai. Bendras dalykas abiejose yra Paties simbolis, kiaušinis, kuris atsidūrė destruktivios požeminio pasaulio būtybės rankose. Vienoje pasakoje jis yra subrendęs kaip deimantas, todėl turi būti iškeltas, tuo tarpu kitoje – glitūs, minkštas daiktas, kurį reikia sunaikinti. Skiriasi lietuvių pasaka ir kitais atžvilgiais. Medkirtys nuo pat pradžių turi aštuonis gyvūnus, instinktyvaus lygmens viseto simbolį, tad jam belieka iškelti į sąmonės paviršių kitą, dvasinę jo pusę, kurią žymi deimantas.

Abiejose pasakose sprendimą rasti padeda karalaitė, princesė. Norvegų pasakoje ji intymiomis aplinkybėmis sužino, kur milžinas slepia savo širdį. Pasakoje apie medkirtį ji yra skaičiusi magiškų velnio knygų, todėl žino, kur yra deimantinis kiaušinis ir kaip jį iškelti į žemės paviršių. Būtent karalaitė sugalvoja ir tai, kad medkirčiui tuo tikslu reikia pasiversti katinu. Abiejose pasakose lemiamas veiksnys kovoje su blogiu yra anima, moteriškasis pradai. Tik tas herojus, kurio pusėje yra gyvūnai bei anima, turi viltį laimėti, nes pats herojus lemiamą akimirką nedaug ką tegali. Už jį viską padaro gyvūnai bei anima.

Abi pasakos priklauso krikščioniškajam pasauliui, Europos šalims. Todėl jas reikia matyti atitinkamoje santykinėje perspektyvoje. Tai kompensacija pernelyg aktyviai, ekstravertiškai, vyriškai sąmonės nuostatai. Šios pasakos kompensuoja krikščioniškosios Europos tradicijoje vyraujančią sąmonės nuostatą, herojišką riterio idealą, jog su blogiu reikia kovoti, išitraukti į aktyvią kovą su juo – ką nors su tuo daryti! Kai tik mūsų socialiniame gyvenime ar gamtoje nutinka kas nors negatyvaus bei destruktivaus, laikraščiuose skaitome: „Ką valdžia ketina daryti su A, B, C ar D? Ką reikia su tuo daryti!”

Kad prieš ką nors darant, tokius destruktivius veiksmus reikia stebėti bei tyrinėti, prisikasti iki jų širdies ar branduolio, mums svetima arba nebent ateina į galvą paskui. Pirmoji mintis yra ką nors su tuo daryti, o tai tik sustiprina tamsiąsias jėgas, suteikia joms tik daugiau ir daugiau libido. Leisti siaubingiems dalykams nutikti, nepasiduodant aktyvaus išsikisimo pagundai, – tai menas, kurio mes dar neišmokome. Baltojo žmogaus didžioji bėda, pasakyčiau, netgi liga – tai jo noras išgydyti blogio atvejus aktyviu išsikisimu. Tai vėlgi paradoksas, tačiau tiek vidiniame, tiek išoriniame gyvenime būna laikas, kai reikia tiesiog nieko nedaryti, tik laukti ir stebėti, o būna laikas, kai iš tikrųjų reikia įsikišti. Atpažinti,

kada reikia veikti, o kada leisti dalykams eiti sava vaga, laukti, kol jie pribręš ir pasieks savo persilaužimo tašką, yra išmintis, kurios iš pasakų galima gerokai pasimokyti.

Versta iš: *Franz M.-L., von.*

Shadow and Evil in Fairy Tales. –

Boston & London: Shambhala, 1995. – P. 240–278.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

NUORODOS:

1. Atpasakota pagal: Nordische Volksmärchen. – T. II: Norwegen. – P. 119.
2. [Lietuvių įvardžiai *pats, patis*, arba *pātis* (LKŽ IX 621, 633–637) pagal prasmę visiškai tiksliai atitinka vokiškąjį *selbst*, angliškąjį *self*, iš kurių padarytais daiktavardžiais, vok. *das Selbst*, angl. *the Self*, Jungas įvardijo asmenybės psichikos centrą, žmogaus „tikrąjį Aš“, nesutampantį su jo *ego*, jo įprastu „aš“, bet veikiau atstovaujantį psichikoje Dievo įvaizdžiams. Šis terminas lietuviškai paprastai nelabai vykusiai verčiamas naujadaru *savastis*, pagal paviršutinišką sąskambį nusimėgdžiotu nuo atitinkamo rusų naujadaro *сáмосѣбъ*. Žodį *savastis*, kaip hibridą, beje, turintį visai kitą reikšmę – ‘nuosavybė’, kritikavo jau J. Jablonskis (Rinkiniai raštai. – T. II. – Vilnius, 1959. – P. 499). Tuo tarpu lietuvių įvardis *pats, patis*, arba *pātis*, irgi gali eiti daiktavardžiu, tiesa, nūn paprastai reikšmė ‘vyras žmonai’ (LKŽ, ten pat), tačiau pirminė jo reikšmė, pradedant indoeuropietiškuoju **potis*, buvusi kur kas platesnė: be ‘vyras žmonai (Gatte)’, visų pirma – ‘viešpatis (Hausherr, Herr)’, plg. sen. indų *pātis* ‘viešpatis, valdovas’ ir ‘sutuoktinis’, lotynų *potis* ‘galingas, galintis, pajėgus’, pagaliau latvių *pats* ‘šeimininkas’ ir pan. (žr. *Pokorny J.* Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. – T. I. – Bern, München, 1959. – P. 842; iš dalies *Sabaliauskas A.* Lietuvių kalbos leksika. – Vilnius, 1990. – P. 21–22 ir kt.). Reikšmė ‘viešpatis’ šiuo atveju, kalbant apie jungiškąjį asmenybės centrą, tiesiog prilygstantį „vidiniam Dievui“, itin tinka. Taigi terminą vok. *das Selbst*, angl. *the Self* lietuviškai ir galima labai sklandžiai bei taikliai perteikti daiktavardžiu *Pats, Patis*, arba *Pātis*, didžiąja raide dar pabrėžiant, apie ką kalbama, kaip kad šiuo atveju daroma ir anglų kalboje. – Pastabos laužtiniuose skliaustuose vertėjo].
3. [Refleksija, angl. *reflection*, pažodžiui ‘atspindys, atspindėjimas’, reiskia ir ‘apgalvojimas, svarstymas, susimąstymas’.]
4. [Daugumos kalbininkų toks etimologinis ryšys nėra pripažįstamas.]
5. [Autorė remiasi močiutės, arba senelės, pavadinimo angl. *grandmother*, atitinkamai vok. *Großmutter*, pažodine prasme ‘didžioji motina’.]
6. I Ching / Translated by Richard Wilhelm, rendered into English by Cary F. Baynes. – Princeton University Press, 1967.
7. [Žodžius *vara, varas*, žodyne duodamus reikšmė ‘jėga, prievarta, smurtas’ (LKŽ XVIII 128, 129) ir savo šaknimi sutampančius su veiksmazodžiu *varyti* ‘versti judėti kuria nors linkme, ginti, vyti’ ir pan., galima labai sėkmingai vartoti kaip psichologijos termino *draivas* lietuviškus atitikmenis. Terminas remiasi anglų kalbos žodžiu *drive* ‘važiavimas, varymas, energija, jėga, stimulus’ arba būtent ‘varyti, vyti, varuoti, važiuoti, (pri)vesti’ bei pan. ir žymi tam tikrą psichinį dinaminį stimulą, kuris „varo“ (arba „veža“) žmogų atitinkama kryptimi.]
8. *Post L., van der.* Journey into Russia. – London: Hogarth Press, 1964.
9. Atpasakota pagal: Lettisch-litauische Volksmärchen. – Jena, 1921. – No. 3: „Wie der Holzhauer den Teufel überlistet und die Königs-tochter gewinnt“.
10. [Infliacija – analitinės psichologijos terminas, žymintis liguistą žmogaus savimonės, nuomonės apie savo paties vaidmenį bei reikšmę „išsipūtimą“, lot. *inflatio*.]